

ძველი სამყარო და აბრეშუმის გზის ჩამოყალიბების წინაპირობები

ირაკლი შიხიაშვილი
სტუ-ს დოქტორანტი

რეზიუმე

შესავალი

ძველ სამყაროსთან სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებთან ერთად საზოგადოების განვითარებისათვის მიგრაციებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ეკისრებოდა. მყარდება რეგიონებს შორის სავაჭრო კავშირები, იქმნება ახალი გზები, ხდება კულტურული გამოცდილებების ურთიერთგაზიარება. თუმცა, იმ დროისათვის ეს ურთიერთობები სისტემურ ხასიათს არ ატარებდა. შედარებით გვიან „ძვ.წ. I ათასწლეულის შუახანებისათვის ამ მოვლენამ, შეიძლება ითქვას, სრულიად გარკვეული სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობის სახე მიიღო. რა თქმა უნდა ამ ურთიერთობებზე და შემდგომში ე.წ. „აბრეშუმის გზის“ ჩამოყალიბებაში განსაკუთრებული ზეგავლენა ელინური სამყაროს მძლავრმა აყვავებამ და აქემენიდური ირანის უზარმაზარი სახელმწიფოს შექმნამ განაპირობა. ბუნებრივია, გარკვეულ როლს ამ პროცესებში ამიერკავკასია, კონკრეტულად საქართველოც ასრულებდა.

საკვანძო სიტყვები: პრეისტორია; აბრეშუმის გზა; ქვედა პალეოლითი; აშელი; ოლდუვასის კულტურა; მტკვარ-არაქსი; ელინური; აქემენიდური

წარმოდგენილი სტატია „ძველი სამყარო და აბრეშუმის გზის ჩამოყალიბების წინაპირობები“ სადისერტაციო ნაშრომის „მსოფლიო სატრანზიტო გზები - აბრეშუმის გზა და საქართველო“-ს ერთ-ერთ შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს.

საქართველოს გეოპოლიტიკური მდებარეობა უმნიშვნელოვანესი იყო, არის და იქნება საერთაშორისო სავაჭრო-სატრანზიტო გზების განახლება-სრულყოფის კონცეფციის ჩამოყალიბების თვალსაზრისით. ამაზე მიგვანიშნებს ის ღრმა ისტორიული ფესვები რომელთა მეცნიერულ შესწავლას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. მომავალი პერსპექტივების წინასწარული დაგეგმვის პროცესში. იგი იძლევა ისტორიული გამოცდილების თანამედროვეობაში გამოყენების შესაძლებლობას. სატრანზიტო გზების ე.წ. „აბრეშუმის მაგისტრალური გზის“ განშტოებები თანამედროვე მოთხოვნების გათვალისწინებით მკვეთრ ინფრასტრუქტურულ განვითარებას გულისხმობს. [ლორთქიფანიძე ო., მუსხელიშვილი დ. 2011. გვ.26].

სტატიის მიზნები

THE ANCIENT WORLD AND THE PRECONDITIONS FOR THE FORMATION OF THE SILK ROAD

Irakli Shikhiashvili
Doctorant of GTU

ABSTRACT

Along with trade-economic relations with the ancient world, migration played a crucial role in the development of society. Trade links between regions were strengthened, new roads were formed, cultural experiences were shared, but, at that time, these relations were not systematic. In a relatively late period of time, by the middle of the 1st millennium B.C., these connections were transformed into a trade-economic relationship. Of course, these relations and the subsequent formation of the so-called “Silk Road” were particularly influenced by the powerful flourishing of the Hellenic world and the creation of a huge Achaemenid Iranian state. Transcaucasia, in particular Georgia, played a certain role in these processes.

ძველი სამყარო და აბრეშუმის გზის ჩამოყალიბების წინაპირობების კვლევა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ელემენტიაგანია საზოგადოების განვითარების წარმოსაჩენად. ამდენად, მისი კვლევა და წარმოჩენა ზოგად საკაცობრიო საკითხების კვლევის მიზნის ნაწილს უნდა წარმოადგენდეს.

ყველაზე ხშირად გამოყენებული მეთოდები:

1. ისტორიული ანალოგები; 2. ანალიზი; 3. შედარება; 4. განზოგადების; 5. ფაქტების ინტერპრეტაცია.

უზიფათო საგზაო და სარკინიგზო გზები, ხიდეები, ნავთობისა და გაზის მილსადენები, დასასვენებელი ადგილები, საწვავის გასამართი პუნქტები, მიმდებარე ტერიტორიაზე არქეოლოგიურ და ისტორიულ, ლია მუზეუმებთან მისასვლელები, ტვირთის გადასაზიდი პორტები და სხვ. აი ის ჩამონათვალი რომელთა განვითარება-სრულყოფის გარეშე, გზაჯვარედინზე არსებული საქართველო. საერთაშორისო სატრანზიტო ქვეყნად ვერ ჩამოყალიბდება. თუმცა სამისო წინაპირობები სახეზეა. მეტიც, ქვეყანაზე გამავალი სატრანზიტო ტრასა, ან ტრასები შიდა საკომუნიკაციო გზების განვითარების თვალსაზრისითაც სასიცოცხლოდ მნიშვნე-

ლოვანია. საქართველოს ტერიტორიაზე გამავალი საერთაშორისო და შიდა მოხმარების ტრასები ტრადიციულად არსებულ ძველ გზებზე, ან მის სიახლოვესაა გამართული. სწორედ ამ ძველთაძველ გზებს იყენებდნენ ჩვენი წინაპრები აღმოსავლეთი და დასავლეთი სამყაროების კომუნიკაციებისათვის პრეისტორიულ და ისტორიულ ეპოქებში [ლორთქიფანიძე ო., მუსხელიშვილი დ. 2011. გვ.128].

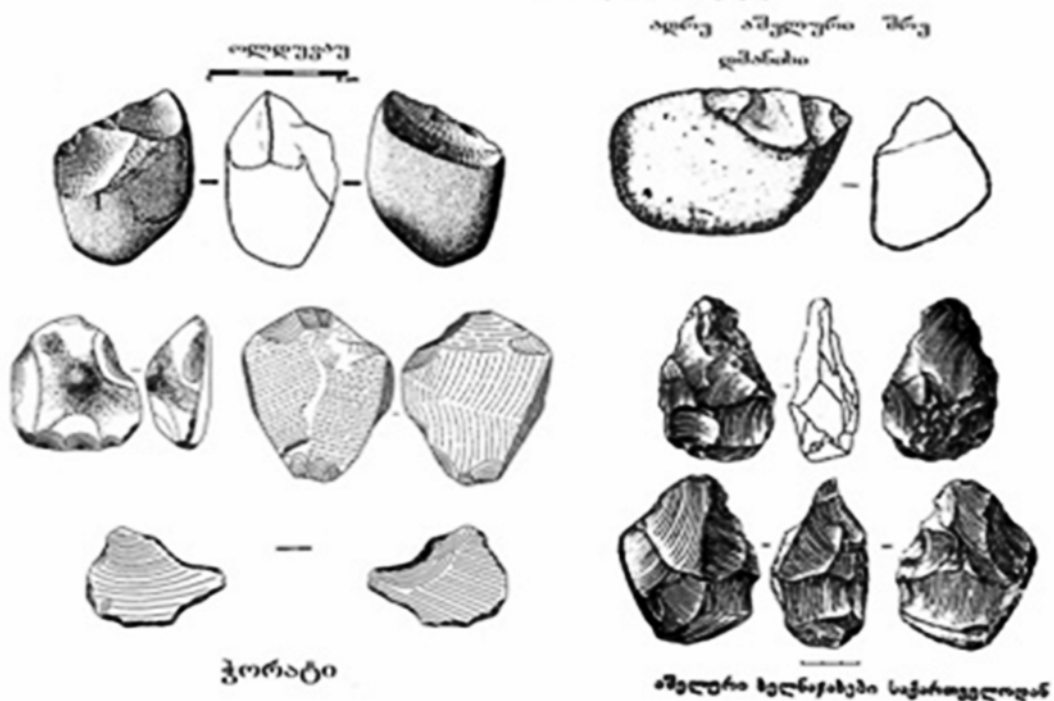
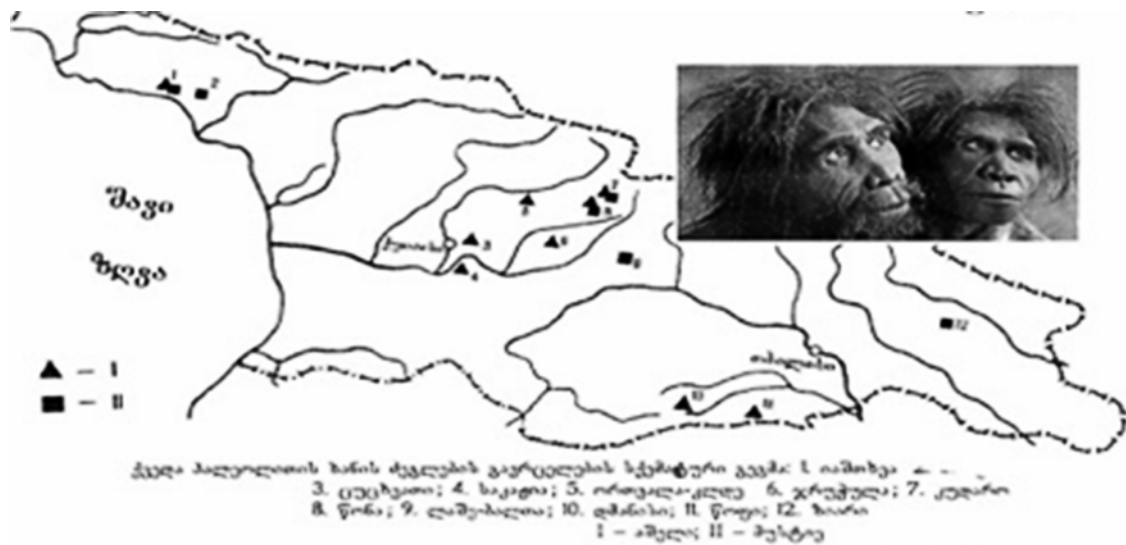
უკვე გვიანაშელური ხანიდან პირველყოფილ ადამიანთა ჯგუფები სამხრეთიდან ჩრდილოეთ კავკასიაში გადადიან [Любин В. 1969. გვ. 17; ჯაფარიძე ო. 1976. გვ.15]. არსებობს მოსაზრება, რომ ერთი ნაწილი სამხრეთის ტერიტორიაზეც ვრცელდება. როგორც ჩანს ამიერკავკასიის ქვედა პალეოლითი წინააზიის ძეგლებთან უფრო ახლოს დგას. იქაც და აქაც, ძირითადად, ანატკეც-ანამტკრევეებისაგან დამზადებული იარაღი ჭარბობს [ჯაფარიძე ო. 1976. გვ.15-16]. თუმცა გვხვდება ძეგლები, სადაც ქვის ხელცულუბია წარმოდგენილი. ზემოაღნიშნულის საფუძველზე ევროპელი მეცნიერები ქვედა ნეოლითში ორი ტექნიკის, შესაბამისად ორი კულტურის ხელცულუბის და ანატკეცების არსებობაზე მიუთითებენ. აღსანიშნავია, რომ ამ მოსაზრებამ მკვეთრი კრიტიკა გამოიწვია. თუმცა ოლდუვაის კულტურის დამახასიათებელი ძეგლის დმანისში აღმოჩენა თითქოსდა ატკეცვის (ჩოპერული) ტექნიკის ადრეულობაზე უნდა მიგვანიშნებდეს და ეს

ტექნიკა აფრიკიდან ოლდუვაის კულტურის მატარებელმა ჰომინიდებმა აშელის ადრელ საფეხურზე შემოიტანეს [Г.Ниорадзе, М.Ниорадзе. О раннем расселении древнейшего человека в Грузии (по материалам ...)]. ასე, რომ კაცობრიობის განვითარების გარიჟრაჟზე, აფრიკაში ჩამოყალიბებული ოლდუვაის კულტურისათვის დამახასიათებელი ტექნიკა კავკასიაში, კერძოდ სამხრეთ ამიერკავკასიაში ჩნდება. სრულიად დასაშვებია, რომ კავკასიაში აღმოჩენილი ის ძეგლები რომელთა კომპლექსებში ანატკეც-ანამტკრევეებია დამახასიათებელი, ადრეულებია, ხოლო ხელცულუბიანი - შედარებით გვიანდელი. მართლაც თუ სომხეთის ტერიტორიაზე აღმოჩენილ ქვედა პალეოლითურ ძეგლებზე ქვის ხელცულუბი მრავალრიცხოვანია, დმანისის, ყვირილას ხეობის ძეგლებში და ყუბანისპირეთში ანატკეც - ანამტკრევეებიდან დამზადებული იარაღი ჭარბობს. აღსანიშნავია, რომ ზედა პალეოლითში გარკვეული კონტაქტები ყუბანისპირეთისა და დასავლეთ ამიერკავკასიის ძეგლებთან ვლინდება (იხ. ილუსტრაციები).

ე.მუნჩაევი ნეოლით-ენეოლითის კულტურის კვლევის შედეგად მიდის დასკვნამდე, რომ იქ აღმოჩენილი მოხატული კერამიკა კავკასიაში სხვადასხვა საწარმოო ცენტრებიდან შემოდიოდა და, რომ ამ კერამიკის ნაწილი ჰალაფისი და ობეიდის კულტურებთან ეძიებს კავშირებს [კილურაძე თ. 1976. გვ.32].

რუკა გამოყენებულია ვიკიპედიიდან

ილუსტრაცია [სადრაძე ვ., 2019, გვ.191, ტაბ.1]

ო.ჯაფარიძე და ალ.ჯავახიშვილი ამიერკავკასიის ადრესამინათმოქმედო კულტურისათვის დამახასიათებელ ძეგლებში „განსაკუთრებით შულავერ-შომუთეფეს კულტურაში მცირეზიულ, სირია-პალესტინის კულტურებში რიგ საერთო ნიშნებს ხედავენ [ჯაფარიძე ო. 1971. გვ.59,83]. როგორც ფიქრობენ, ამ კულტურის ჩამოყალიბებაში გარკვეული მნიშვნელობა გააჩნდა სამხრეთ და სამხრეთ-დასავლეთი რეგიონებიდან მომდინარე საგრძნობ იმპულსებს. ზემოაღნიშნულს ჯერ კიდევ ზედა პალეოლითისა და შესაძლოა მეზოლითშიც შენიშნული ობსიდიანის ვაჭრობაც ხელს უწყობდა [Б.Куфтин. 1941. გვ.119-123; ჩუბინიშვილი ტ. 1973. გვ.108]. როგორც ზემოდ დავინახეთ, ჯერ კიდევ პრეისტორიულ ხანაში

იჩენენ თავს ურთიერთობის ზემოაღნიშნული პრეცედენტები. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია ერთ-ერთი მოძრავი არტეფაქტის - ყუამილიანი ცულის გავრცელების ქრონოლოგიურ და სივრცობლივ არეალზე თვალის გადავლება. როგორც ცნობილია, ეს იარაღი უკვე ძვ.წ. IV ათასწლეულის დასასრულიდან ჩნდება მესოპოტამიის, ელამისა და ირანის თანადროულ კომპლექსებში. შედარებით გვიან, უკვე III ათასწლეულის მეორე ნახევრიდან სამხრეთ კავკასიაში ვრცელდება. აქედან გადადის ჩრდილო კავკასიაში, „გზას იკაფავს“ სამხრეთ რუსეთის ველებზე და სინქრონულად „თავს იჩენს აღმოსავლეთ ევროპის არქეოლოგიურ კომპლექსებში“ [ლორთქიფანიძე ო., მუსხელიშვილი დ. 2011. გვ.128]. იგივე შეიძლება ით-

ქვას ძველი წელთაღრიცხვის III ათასწლეულის მიწურულში გამოვლენილი მტკვარ-არაქსის მოძრავი კულტურისათვის დამახასიათებელი არტეფაქტების შესწავლისას.

ძვ.წ. III ათასწლეულში, წინა აზიასთან მჭიდრო კავშირებს უნდა ასახავდეს შუბისმაგვარი (სწორი და მოკაუჭებული) და ხიშტისებური იარაღი, ბრინჯაოს ნამგალი [ჯაფარიძე ო. 1976. გვ.137,138].

არსებობს არგუმენტირებული მოსაზრება, რომ „ამ საგნების ფართო ტერიტორიაზე გავრცელება სატომათაშორისო ვაჭრობით ხორციელდებოდა [ლორთქიფანიძე ო., მუსხელიშვილი დ. 2011. გვ.128]. არაა გამოსარიცხი, რომ იმ დროისათვის ამ მოვლენას უსისტემო, არარეგულარული ხასიათი ჰქონდა.

ურმისპირეთში (იანიკ-თეფე) და ხმელთაშუაზღვის არმოსავლეთ სანაპირო ზოლში სირიასა და პალესტინაში ე.წ. კირბეთ-კერაკის სახელით ცნობილ მტკვარ-არაქსული კულტურის ნიშნების გავრცელებას მკვლევარები ხალხთა მიგრაციას უკავშირებენ [Amiran R. 1970. გვ. 70; ჯაფარიძე ო. 1976, გვ.158-159]. იგივე პროცესები ვლინდება ჩრდილო-აღმოსავლეთ კავკასიაშიც [ჯაფარიძე ო., აღ.ჯავახიშვილი. 1971. გვ.161]. ჩვენი აზრით, ეს მოვლენები სამხრეთ ამიერკავკასიაში ჯერ მარტყოფისა, ხოლო შემდგომ ბედენის კულტურის შემქმნელი მესაქონლე საზოგადოების გავრცელებას (ძვ.წ.III ათასწლეულის შუა და მეორე ნახევარი) უნდა უკავშირდებოდეს. მტკვარ-არაქსელები, როგორც ჩანს, განსხვავებული მეურნეობის წარმოების მქონე მომხდური საზოგადოების თუ საზოგადოებების ზენოლას ვერ უძლებს და ფიზიკური გადარჩენის მიზნით მიგრირებს. სრულიად შესაძლებელია მიგრაცია ორ ეტაპად განხორციელებულიყო: პირველი მარტყოფის, ხოლო მეორე ბედენის კულტურების გავრცელებისა და დამხდურ მტკვარ-არაქსულ კულტურასთან მოკლე დროით თანაარსებობის პროცესში [ჯაფარიძე ო. 2003. გვ.118, 124]. არქეოლოგ ბიორნის გათხრები იანიკ თეფეზე, სადაც მკვლევარმა მტკვარ-არაქსის კულტურის დამახასიათებელი ორი სამშენებლო ფენა გამოყო და ადრებრინჯაოს ხანის გვიანდელ პერიოდს მიაკუთვნა [Burney C. Excavations at Yanik Tepe. Azerbaijan. 1961.გვ.136].

დასკვნა

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ძველ სამყაროსთან სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებთან ერთად საზოგადოების განვითარებისათვის მიგრაციებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ეკისრებოდა. მყარდება რეგიონებს შორის სავაჭრო კავშირე-

ბი, იქმნება ახალი გზები, ხდება კულტურული გამოცდილების ურთიერთგაზიარება. თუმცა, იმ დროისათვის ეს ურთიერთობები სისტემურ ხასიათს არ ატარებდა. შედარებით გვიან „ძვ.წ.I ათასწლეულის შუა ხანებისთვის ამ მოვლენამ, შეიძლება ითქვას, სრულიად გარკვეული სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობის სახე მიიღო [ლორთქიფანიძე ო., მუსხელიშვილი დ. 2011. გვ.128]. რა თქმა უნდა ამ ურთიერთობებზე და შემდგომში ე.წ. „აბრეშუმის გზის“ გამოყალიბებაში განსაკუთრებული ზეგავლენა ელინური სამყაროს მძლავრმა აყვავებამ და აქემენიდური ირანის უზარმაზარი სახელმწიფოს შექმნამ მოახდინა. ბუნებრივია, გარკვეულ როლს ამ პროცესში ამიერკავკასიაც, კონკრეტულად საქართველო ასრულებდა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კილურაძე თ. აღმოსავლეთ ამიერკავკასიის ადრესამინათმოქმედო კულტურის პერიოდიზაცია, თბ., 1976.
2. ლორთქიფანიძე ო., მუსხელიშვილი დ. საქართველოს უძველესი სავაჭრო-სატრანზიტო გზები „ანალები“, თბ.,2011, N7.
3. სადრაძე ვ., ხოხობაშვილი თ., ძნელაძე მ., ლლილვაშვილი ე., არქეოლოგიური ძეგლების სავსე კვლევა-ძიების მეთოდოლოგია, თბ.,2019.
4. ჩუბინიშვილი ტ. ადრესამინათმოქმედო კულტურის ძეგლები ქვემო ქართლში, მაცნე. თბ.,1973. N4.
5. ჯაფარიძე ო., ჯავახიშვილი აღ. უძველესი მინათმოქმედი მოსახლეობის კულტურა საქართველოს ტერიტორიაზე, თბ.,1971.
6. ჯაფარიძე ო. ქართველ ტომთა ეთნიკური ისტორიის საკითხებისათვის, თბ.,1976.
7. ჯაფარიძე ო. საქართველოს ისტორიის სათავეებთან, თბ.,2003.
8. Amiran R. Ancient Polery of the Holy Land, 1970.
9. Burney C. Excavations at Yanik Tepe. Azerbaijan. 1961.
10. Куфтин Б. Археологические раскопки в Триалетию, Тб.,1941.
11. Любин В. Изучение нижнего палеолита Кавказа, КСИА, вып.118, М.1969.
12. Ниорадзе Г. М.Ниорадзе. О раннем расселении древнейшего человека в Грузии (по материалам древнепалеолитических стоянок Южной Грузии).
13. Замятни. С. О локальных различиях в культуре палеолитического периода, Труды Инст. Этнографии.16, М.1951.